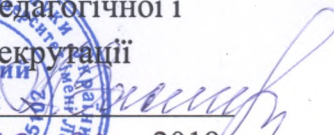

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра філософії та релігієзнавства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації
проф. Гаврилюк С.В.

Протокол № 2019 від 20 . 2019 р.

ПРОГРАМА

вибіркової навчальної дисципліни
Сучасна комунікативна філософія
підготовки бакалавра
Галузі знань 0203 Гуманітарні науки
Напряму підготовки 6.020301 «Філософія»

Луцьк – 2019

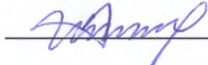
Програма вибіркової навчальної дисципліни «Сучасна комунікативна філософія»
підготовки бакалавра: галузі знань 0203 «Гуманітарні науки», напряму підготовки 6.020301
«Філософія»

Розробник: Кондратик О. В., доцент, кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії і релігієзнавства

Рецензент: Возняк С. С., доцент, кандидат філософських наук, доцент кафедри
культурології та хореографічного мистецтва,

**Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри філософії та
релігієзнавства**

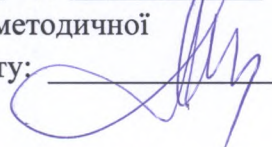
протокол № 7 від 21 січня 2019 р.

Завідувач кафедри: _____

Борейко Ю. Г.

**Програма навчальної дисципліни
схвалена науково-методичною комісією факультету історії, політології та національної
безпеки**

протокол № 6 від 7.02 2019 р.

Голова науково-методичної
комісії факультету: _____

Шваб А. Г.

**Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки**

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Галузь знань – 0203 «Гуманітарні науки»	Нормативна
Кількість годин / кредитів 90 / 3	Напряму підготовки 6.020301 «Філософія»	Рік навчання - 4-й Семестр - 8-й Лекції -16 год. Семінарські - 16 год. Самостійна робота – 52 год. Консультації - 6 год.
ІНДЗ: немає	Освітній ступінь – бакалавр	Форми контролю: 8-й семестр - залік

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ

Програма навчальної дисципліни «Сучасна комунікативна філософія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня – бакалавр. Предметом вивчення навчальної дисципліни є праці представників комунікативної філософії: К.-О.Апеля, Ю.Габермаса, Д.Бюлера, В.Кульмана, В.Гьосле; в них висвітлюються проблеми дискурсивного обґрунтування принципів моралі, взаємовідношення універсалістських норм з цінностями традиційних етосів соціокультурних життєвих форм, функціонування моральних належностей у системах сучасного суспільства – політиці, економіці, науці та ін.; важливо розкрити зміст комунікативної теорії у порівнянні з класичною філософією моралі, а також на тлі дискусій її представників з теоретиками постмодернізму, неоконсерватизму, комунітаризму, неомарксизму, системної теорії та ін.; обґрунтувати значення комунікативної етики відповідальності для ціннісної переорієнтації та духовно-морального оновлення суспільства, розв'язання політичних та етнічних конфліктів, вирішення екологічних проблем. Проблематика комунікативної філософії перебуває на межі багатьох дисциплін – дії і теорії рішень, лінгвістики і філософії мовлення, економічної теорії і філософії права, політології і соціології, культурології та екології та об'єднує їх усіх саме морально-етичними питаннями. Звернення до етики є помітним явищем у комунікативній філософії – одному з найвпливовіших напрямів сучасної західної практичної філософії. Результатом вивчення курсу «Сучасна комунікативна філософія» стане формування філософського мислення, становлення філософської мови, глибоких знань, збагачення інтелекту студентів, що можливо дасть імпульс для подальших творчих досліджень в царині науки.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

Основними завданнями вивчення дисципліни: навчити студентів аналізувати філософські погляди та концепції, спонукати їх до самостійної роботи з джерелами, оволодівати філософським способом мислення. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні *знати* джерела та умови становлення комунікативної філософії; проблеми сучасної практичної комунікативної філософії; *вміти* зіставляти протилежні філософські погляди і концепції; аналізувати філософські концепції; коментувати джерела.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль 1. Комунікативна трансформація філософії

Тема 1. Зміст і завдання комунікативної практичної філософії

Комунікативна філософія прагне дати відповіді на головні питання сучасності, спрямовуючи свої зусилля на розв'язання як методологічних так і практичних проблем, пропонує принципово інші світоглядні орієнтири. Засадничим для людини є феномен комунікації або мовленнєвої взаємодії між людьми. “Комунікація визнається останнім підґрунтям і свідомості, і пізнання, і суспільного буття” [Ситниченко Л.А. Першоджерела комунікативної філософії.- К.: Либідь, 1996., 176 с.- с.7]. Найважливішим завданням, яке ставить перед собою комунікативна філософія, є раціональне обґрунтування універсальних підстав людського взаєморозуміння й гармонізація стосунків між людьми та між людиною й навколишнім світом. Однією з головних підстав такого бачення став поворот у питанні обґрунтування знань гуманітарної сфери, який відбувся в ХХ ст.

Тема 2. Завдання дискурсивної етики за доби науки і техніки

Західна соціальна наука і філософія, досліджуючи явища “пізнього” капіталізму, намагаються відшукати можливості подолання соціальної кризи. Їх концепції претендують на відкриття нових форм соціальної інтеграції, узгодження особистих та суспільних інтересів, окремих та загальних цілей і цінностей. Одним із найвпливовіших напрямів сучасної західної філософської думки є комунікативна філософія, представниками якої виступають К.-О.Апель, Ю.Габермас, В.Кульман, Д.Бюлер, П.Ульріх та ін.

Тема 3. Комунікативно - теоретичний поворот у філософії

Етика відповідальності, спрямована на розв'язання завдань приборкання цілераціональності, а також забезпечення можливості виживання і спільного життя різних народів і культур – повинна бути комунікативною макроетикою. Проблему утворення такого нормативно-етичного масштабу представники комунікативної теорії намагаються розв'язати з допомогою практичного розуму, який реконструйовано у вигляді дискурсивно-комунікативного розуму.

Тема 4. Проблеми: комунікація, життєвий світ, дискурс та їх розуміння і обґрунтування

Важливим є дослідження переходу від дорефлексивних форм комунікації до раціональних її форм, що тематизуються такими поняттями, як “життєвий світ”, “раціоналізація життєвого світу”, “дискурс”. “комунікативна компетенція” та ін. Поняття “життєвий світ” започатковане Е.Гуссерлем у праці “Криза європейських наук та трансцендентальна феноменологія” може слугувати основою для раціонального обґрунтування універсальних моральних належностей.

Тема 5. Типи раціональності. Граничне обґрунтування етичних норм

Проблема визначення етичних цінностей і норм у комунікативній теорії є насамперед фундаментальною проблемою їх раціонального обґрунтування за допомогою теорії мови і мовлення, де остання тлумачиться як трансцендентальна (ідеальна) мовна прагматика. Це означає, що обґрунтування етичних норм і цінностей має здійснюватись як трансцендентальне і має бути завершеним, граничним. Ю.Габермас у праці “Моральна свідомість і комунікативна дія” пише, що дискурсивна етика протистоїть етичному скептицизмові тим, що вона пояснює, як обґрунтовуються моральні судження.

Тема 6. Норми комунікативної етики

Концепція консенсуально-дискурсивної раціональності як засобу обґрунтування цінностей і норм є подальшим розвитком конститутивної для західної філософії ідеї аргументативного дискурсу, витоки якої – в діалогах Сократа, а принцип трансуб'єктивної все загальності, який корелюється з ідеальною комунікацією, конкретизує кантівську ідею виведення морального закону (категоричного імперативу) з чистого розуму.

Тема 7. Метагерменевтична критика ідеології

Раціональне обґрунтування етичних норм на основі регулятивної ідеї необмеженої комунікативної спільноти спрямоване на подолання цінностей “внутрішньої” партикулярної моральності, догматичних цінностей, що успадковуються завдяки механізму традиції, або

ідеологічних цінностей, є процесом виявлення хибних смислів, що виникають у ході перекручення пануванням комунікації. Це також і "прояснення" справжніх смислів, отже і процес критики ідеології.

Змістовний модуль 2. Комунікативна теорія суспільства

Тема 8. Соціально-філософські передумови теорії комунікативної дії

Трансцендентально-прагматичне обґрунтування моральних норм представники комунікативної теорії розглядають не тільки як теоретичну, філософську, а насамперед як суспільно-практичну проблему. Це означає, що обґрунтування норм досліджується як соціальна інституція, точніше як мета інституція, аналізується у взаємозв'язку з вивченням можливості й історичної необхідності інституалізації дискурсу в процесі еволюції комунікації й суспільства загалом. Тому парадигма комунікації, на основі якої здійснюється "трансформація філософії" Апелем, постає фундаментальною парадигмою також і соціальної теорії, історично реконструйованої Габермасом в "Теорію комунікативної дії".

Тема 9. Суспільні інтеграції: система і життєвий світ

Виходячи з концепції суспільної еволюції, яка протягом останнього сторіччя розроблялась у західній соціології, де суспільний розвій виступає у формі руху від родового (архаїчного) суспільства до традиційного (або державно-організованого), а згодом до модерного (капіталістичного), Габермас досліджує шлях уречевлення комунікації, визначаючи його як роз'єднання системи і життєвого світу.

Тема 10. Розвиток моральності до універсалістської етики

Необхідність переходу до консенсуально-етичної домінанти регулювання суспільних відносин, до моралі, яка потребує раціонального обґрунтування, емпірично підтверджується дуже ґрунтовними і цікавими дослідженнями американського вченого Л.Кольберга. Він зробив спробу реконструювати онтогенез моральної здатності судження у взаємозв'язку з відповідним реконструюванням філогенезу, тобто соціокультурної революції моральної свідомості. На нього посилаються і Апель, і Габермас, обґрунтовуючи можливість і необхідність розвитку моральної свідомості і відповідних інституцій до універсалістської моралі.

Тема 11. Дискурсивно-етична легітимація політичного ладу

Комунікативна етика відповідальності виходить на рівень розв'язання конкретних проблем і постає як прикладна етика. Звідси постає завдання застосування етики до конкретних об'єктиваций цілераціональної діяльності, якою й є політична діяльність, і передусім до розв'язання конкретних політичних конфліктів. Цій проблематиці присвячені праці К.-О.Апеля "Чи придатне філософське застосування граничного обґрунтування для реальної практики?", "Дискурсивна етика як політична етика відповідальності в ситуації сучасного світу", "Дискурсивна етика перед проблематикою права та політики", "Дискурсивна етика перед викликом латиноамериканської філософії звільнення" та ін., а також праці Ю.Габермаса: "До реконструкції історичного матеріалізму", "Нова непроглядність", "Проблеми легітимації в пізньому капіталізмі", збірники "Маленькі політичні статті" та ін. Відношення моральних належностей і соціального буття лишається досить складною проблемою. Це стосується насамперед проблеми співвідношення етики і політики.

Тема 12. Універсальний громадський дискурс як метаінституція демократії

Проблема морально-етичної легітимації політики щільно пов'язана з питанням, у який спосіб політик у прийнятті конкретних політичних рішень може і мусить керуватись морально-етичними приписами. Це питання про співвідношення етики і політики. Можна розглядати орієнтаційну і регулятивну функції моралі щодо політики. Питання про те, що є спільного між етикою і політикою, потребує з'ясування того, чи має бути для політичної дії одна і та сама етика, як і для будь-якої іншої дії, чи це має бути якась спеціальна політична етика, або, точніше етос, який забезпечує моральнісні орієнтації в сфері політичній.

Тема 13. Ідеально-комунікативне подолання утопії

Концепція консенсуально-дискурсивного обґрунтування норм і цінностей передбачає апеляцію до ідеальної комунікативної спільноти як контр фактичної щодо реальної

комунікації, що трансцендентується з майбутнього. Апелъ пише: "Контрфактичне передумання ідеальної комунікативної спільноти швидше вказує на майбутнє в розумінні регулятивної ідеї морального прогресу, яка може бути визначена як обов'язкова в кожній соціокультурно зумовленій ситуації кожним, хто аргументує".

Тема 14. Дискурсивно-етична трансформація економічної теорії

Прагнення застосування комунікативної етики до соціального буття людини, природно не вичерпується сферою політики, а становить частину загальної стратегії підпорядкування ціле- і стратегічної раціональності етичним нормам, або комунікативній раціональності. У зв'язку з цим у царині філософії господарства здійснюються пошуки "трансформації" економічної теорії за аналогією із "трансформацією філософії". К.-О.Апеля і "зміною парадигми" соціальної теорії Ю.Габермаса. Таке завдання висуває перед собою швейцарський представник філософії економіки П.Ульріх у праці "Трансформація економічного розуму" та ін. творах.

Тема 15. Дискурсивна етика та екологія: нові вимоги до етики за умови екологічної кризи

Актуальні питання прикладної етики охоплюють різноманітні царини практичної філософії, увага до якої в останній третині ХХ століття виявилась у тенденції "реабілітації практичного розуму". Це взаємовідношення етики й політики, моральних норм та економіки, етики та науки, медицини та ін. Відповіді на ці питання багато в чому визначають відмінність різних філософських напрямів. Сьогодні постає глобальна екологічна криза, яка витлумачується як універсально-онтологічна криза, що загрожує буттю як такому. На загострення екологічної кризи реагує і комунікативна філософія. Це засвідчують такі праці, як "Екологічна криза як виклик дискурсивній етиці" К.-О.Апеля, "Принцип відповідальності" проти дискурсивної етики" В.Кульмана та ін. З погляду представників комунікативної теорії ця криза зумовлена загальним розвитком світової науково-технічної цивілізації.

Тема 16. Методологічні межі комунікативної філософії

"Комунікативний соліпсизм" трансцендентальної прагматики. Критика граничного обґрунтування етики. (Критичний раціоналізм, ціннісний консерватизм, постмодернізм та ін.). Трилема Мюнхгаузена Г.Альберта. Межі універсального дискурсу.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Усього	у тому числі					
		Лек.	Семін.	Лаб.	Конс.	Сам. роб.	Контр. роб.
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль 1. Комунікативна трансформація філософії.							
Тема 1. Зміст і завдання комунікативної практичної філософії	4	2				2	
Тема 2. Завдання дискурсивної етики за доби науки і техніки	6	2				4	
Тема 3. Комунікативно - теоретичний поворот у філософії	4		2			2	
Тема 4. Проблеми: комунікація, життєвий світ, дискурс та їх розуміння і обґрунтування	6	2				4	
Тема 5. Дискурсивне обґрунтування етики. Типи раціональності. Граничне обґрунтування етичних норм	6		2			4	
Тема 6. Норми комунікативної етики	6		2			4	
Тема 7. Метагерменевтична критика ідеології	6	2			2	2	
Разом за змістовим модулем 1	38	8	6		2	22	
Змістовий модуль 2. Комунікативна теорія суспільства							
Тема 8. Комунікативна теорія суспільства. Соціально-філософські передумови теорії комунікативної дії	8	2			2	4	
Тема 9. Суспільні інтеграції: система і життєвий світ	6	2				4	
Тема 10. Розвиток моральності до універсалістської етики	4		2			2	
Тема 11. Дискурсивно-етична легітимація політичного ладу	6	2				4	
Тема 12. Універсальний громадський дискурс як мета інституція демократії	6		2		2	2	
Тема 13. Ідеально-комунікативне подолання утопії	4		2			2	
Тема 14. Дискурсивно-етична трансформація економічної теорії	6		2			4	
Тема 15. Дискурсивна етика та екологія: нові вимоги до етики за умови екологічної кризи	6		2			4	
Тема 16. Методологічні межі комунікативної філософії	6	2				4	
Разом за змістовим модулем 2	52	8	10		4	30	
Усього годин	90	16	16		6	52	

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

№ з/п	Тема	К-ть годин
Питання для самостійного опрацювання за навчальними темами дисципліни		52
1	<p><i>Тема 1. Зміст і завдання комунікативної практичної філософії</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чим зумовлена необхідність пошуків нових морально-ціннісних орієнтацій та форм соціальної інтеграції? 2. Чому в ХХ столітті посилюється інтерес до аксіології і філософії моралі? 3. З іменами яких вчених пов'язують розквіт герменевтики, практичної філософії, комунікативної філософії? 4. Які питання розглядає комунікативна теорія? 5. Які питання стосуються проблем філософсько-теоретичного обґрунтування моральних норм? 6. В чому суть питання про “безумовні належності”? 7. Які комплекси проблем розв'язує комунікативна філософія? 8. В чому роль практичної філософії як прикладної етики? 	2
2	<p><i>Тема 2. Завдання дискурсивної етики за доби науки і техніки</i></p> <p>Що означає поняття “трансцендентальна прагматика”?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чим характеризується трансцендентальна прагматика? Яке тлумачення цього поняття? 2. Як пов'язана комунікативна етика і етика відповідальності? 3. Якими термінами характеризують в західній філософії кризу сучасного капіталізму? 4. Принцип “свободи від цінностей” та “парадокс раціоналізації” за М.Вебером? 5. Які основні чинники семантичного коду модерну? 6. Як здійснюється пошук гуманізації сучасного капіталізму? 7. Як тлумачаться поняття “деонтологічна етика” та “телеологічна етика” ? 8. В чому вбачають вихід із кризи “науково-технічної цивілізації” представники комунікативного напрямку філософії? 9. На які труднощі у створенні універсалістської етики вказує К.-О. Апель? 10. Які підходи до раціонального обґрунтування моральних нормативів і цінностей за доби “індустріального суспільства ” критикує К.-О. Апель, наголошуючи на пошуку інших підвалин 	4
3	<p><i>Тема 3. Комунікативно - теоретичний поворот у філософії</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. В чому зміст завдання “реабілітації практичного розуму” ? 2. Розкрийте зміст поняття “мовленнєво-комунікативної інтерсуб'єктивності”, яку розробляє К.-О.Апель у праці “Трансформація філософії”. 3. Як тлумачаться К.-О. Апелем поняття “трансцендентальної”, або “ідеальної” комунікації ? 4. Які умови ідеальної комунікації як регулятивного принципу? 5. Чиї концепції вважає К.-О. Апель передумовами своєї комунікативної теорії ? 	2

4	<p><i>Тема 4. Проблеми: комунікація, життєвий світ, дискурс та їх розуміння і обґрунтування</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. В чому суть поняття "життєвого світу" у Е.Гуссерля? 2. Чому кризу науки Е.Гуссерль розглядає як "втрату нею своєї життєвої значущості" ? 3. Порівняйте поняття "життєвого світу" у Е.Гуссерля та в комунікативній теорії. 4. Комунікативне тлумачення зрілості людини. 5. Що таке дискурс ? 	4
5	<p><i>Тема 5. Типи раціональності. Граничне обґрунтування етичних норм</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вислів "граничне обґрунтування" позначає проблеми завершеного виправдання пізнання та діяльності, а якими категоріями пояснювали цей зміст вчені протягом історії філософії ? 2. "Чи можна дати філософське граничне обґрунтування, яке буде водночас і неметафізичним граничним обґрунтуванням?" – так ставить питання Апелъ. А як з'ясовують це питання інші представники комунікативної філософії, постмодернізму, неопрагматизму, та ін.. ? 3. Що таке "норма" і як трактувалось це поняття в історії філософії? 4. Як когнітивістська етика відповідає на питання "як можна обґрунтувати нормативні висловлювання"? 5. Що виступає критерієм істинності оцінних висловлювань, як і правильних норм, які досягаються в дискурсі на основі істинних аргументацій ? 6. Дайте характеристику двох аспектів практики за типологією представників комунікативної теорії. 7. Як співвідносяться поняття "цілераціональної", "комунікативної" та "стратегічної" дій ? 8. Основні типи раціональності. 9. Характеристика перформативних висловлювань. Що таке перформативна суперечність? 	4
6	<p><i>Тема 6. Норми комунікативної етики</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. У чому полягає сенс косенсуально-дискурсивної реконструкції категоричного імперативу І.Канта? 2. Хто запропонував спрощену формулу імперативу комунікативної етики і як вона формулюється? 3. У чому полягає зміст "трилеми Мюнхаузена", кому з філософів належить її формулювання? 4. Як поєднуються деонтологічний та телеологічний виміри у комунікативній етиці ? 5. Чому мова розглядається як метаінституція щодо інших соціальних інституцій? 6. Яке твердження постає завданням трансцендентально-прагматичного обґрунтування усіх норм, зокрема етичних? 	4
7	<p><i>Тема 7. Метагерменевтична критика ідеології</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Раціональне обґрунтування етичних норм на основі регулятивної ідеї необмеженої комунікативної спільноти 2. У чому полягає недостатність гадамерівського герменевтичного методу? 	2

	<p>3. Критика ідеології і глибинна герменевтика.</p> <p>4. В чому полягає переосмислення філософії марксизму Ю.Габермасом?</p>	
8	<p><i>Тема 8. Соціально-філософські передумови теорії комунікативної дії</i></p> <p>1. У чому полягає зміст зміни парадигми в теорії комунікативної дії щодо класичної соціології?</p> <p>2. Яким чином Ю.Габермас переосмислює веберівські поняття про можливість двох форм координації діяльності? Які це форми?</p> <p>3. Окресліть риси концепцій, спираючись на які, Ю.Габермас обґрунтовує методологічний поворот у сучасній соціальній теорії :</p> <ul style="list-style-type: none"> - соціологізм Е.Дюркгейма; - інтеракціонізм Дж.Г.Міда; - структурний функціоналізм Т.Парсонса. 	4
9	<p><i>Тема 9. Суспільні інтеграції: система і життєвий світ</i></p> <p>1. Інтегративна роль "життєвого світу" та "системи". Які функції вони виконують у суспільстві?</p> <p>2. Генералізація цінностей, на думку Габермаса, призводить до процесу диференціації культури, суспільства і особистості. Які зміни в цих напрямках передбачає Габермас?</p> <p>3. Загальна спрямованість до генералізації цінностей є чинником двох протилежних тенденцій. Яких ? В чому їх зміст?</p> <p>4. Які положення Марксової теорії аналізує Ю.Габермас?</p> <p>5. Історична типологія суспільства з погляду комунікативної теорії.</p> <p>6. У чому полягає реконструкція історичного матеріалізму за Габермасом? Комунікативна теорія та марксизм.</p>	4
10	<p><i>Тема 10. Розвиток моральності до універсалістської етики</i></p> <p>1. Які стадії розвитку моральної свідомості розрізняє Л.Кольберг ?</p> <p>2. Чи існує поступ у морально-етичній сфері?</p> <p>3. Совість як моральний вимір самосвідомості.</p> <p>4. Ставлення комунікативної теорії до традиційних норм та цінностей.</p> <p>5. Мораль і моральність у комунікативно-теоретичному тлумаченні.</p> <p>6. Плюралізм етосів і універсалістська макроетика.</p>	2
11	<p><i>Тема 11. Дискурсивно-етична легітимація політичного ладу</i></p> <p>1. Взаємини етики і політики в комунікативній теорії.</p> <p>2. Як обґрунтовується питання: наскільки політичний лад потребує морально-етичної легітимації?</p> <p>3. У чому полягає відмінність правових та моральних норм?</p> <p>4. Яку концепцію політики розробляв М.Вебер у контексті дослідження типів панування (традиційного, харизматичного і легально-раціонального)?</p> <p>5. "Функціонально-інструментальна концепція легітимації" у системній теорії Н.Лумана.</p>	4
12	<p><i>Тема 12. Універсальний громадський дискурс як метainституція демократії</i></p> <p>1. Як етика і політика можуть бути дотичними одна до одної, залишаючись відносно незалежними сферами?</p> <p>2. Суперечність двох морально-етичних орієнтацій за М.Вебером: "етикою переконання" та "етикою відповідальності" як співвідношення між етосом і мораллю.</p>	2

	<p>3. Яким чином можна застосувати дискурсивну етику відповідальності до реальної політики?</p> <p>4. Які основні моменти має охоплювати політика, яка ґрунтується на етиці відповідальності?</p> <p>5. Довгострокова стратегія реалізації універсалістської етики Апеля. Принцип доповнення.</p> <p>6. Проблеми легітимації сучасного суспільства в праці Ю.Габермаса "Проблеми легітимації в пізньому капіталізмі".</p> <p>7. "Структурні зміни громадськості" як чинник становлення модерного суспільства. Роль нових громадських рухів у подальшій демократизації суспільства.</p> <p>8. Монологічний та діалогічний принципи відповідальності.</p>	
13	<p><i>Тема 13. Ідеально-комунікативне подолання утопії</i></p> <p>1.Критика комунікативної теорії з боку системної теорії, "ціннісного консерватизму", "постмодернізму" та ін. та її захист Апелем та Хабермасом.</p> <p>2. Концепція демократизації політики.</p> <p>3. Чи є комунікативна теорія утопією?</p>	2
14	<p><i>Тема 14. Дискурсивно-етична трансформація економічної теорії</i></p> <p>1. Чому виникає проблема інституціонального застосування моральних норм до системи ринкового господарства?</p> <p>2. Як проблема інституціонального застосування моральних норм пов'язана з головними етапами розвитку економічної теорії?</p> <p>3. Чи можливе поєднання етики і економічної теорії?</p> <p>4. Які існують сучасні підходи до змін парадигми економічної теорії?</p> <p>5. Морально-етичний сенс "соціального ринкового господарства".</p>	4
15	<p><i>Тема 15. Дискурсивна етика та екологія: нові вимоги до етики за умови екологічної кризи.и Етика відповідальності.</i></p> <p>1. Типи відповідальності.</p> <p>2. Екологічна криза як етична проблема. Комунікативно-теоретичне тлумачення екологічного імперативу.</p> <p>3. Третій світ як філософська проблема.</p> <p>4. Відповідальність філософії.</p>	4
16	<p><i>Тема 16. Методологічні межі комунікативної філософії</i></p> <p>1. "Комунікативний соліпсизм" трансцендентальної прагматики?</p> <p>2. Критика граничного обґрунтування етики. (Критичний раціоналізм, ціннісний консерватизм, постмодернізм та ін.). Трилема Мюнхгаузена Г.Альберта.</p> <p>3. Межі універсального дискурсу.</p>	4
	Всього:	52

6. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Контроль знань здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Програма дисципліни складається з 2-х змістовних модулів і не передбачає виконання ІНДЗ.

Оцінювання за формами контролю наступне:

Поточний контроль (мах = 40 балів)								Модульний контроль (мах = 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1								Модуль 2		
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				МКР 1	МКР 2	
Теми модуля 1				Теми модуля 2						
1	2	3	4	5	6	7	8	30	30	100
5	5	5	5	5	5	5	5			

За результатами роботи протягом семестру студент отримує підсумкову оцінку за 100-бальною системою згідно Європейської шкали ECTS.

Виконання модульних робіт відбувається в письмовій формі і передбачає, що студент:

- аналізує теоретичні питання і дає вичерпні відповіді на них;
- логічно і послідовно викладає матеріал;
- обґрунтовує філософські напрями і концепції та пов'язує їх із сьогоденням.

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82 – 89	B	Добре	
75 - 81	C	Задовільно	
67 -74	D		
60 - 66	E	Незадовільно	Не зараховано (з можливістю повторного складання)
1 – 59	Fx		

Виконання комплексу самостійних завдань має на меті навчити студентів:

- самостійно працювати з першоджерелами;
- застосовувати теоретичні знання в бесіді;
- вміти аналізувати різноманітні концепції та напрями філософської думки.

Виконання контрольних робіт передбачає, що студент:

- глибоко аналізує теоретичні питання, дає вичерпні відповіді на них;
- логічно і послідовно викладає матеріал;
- демонструє вміння застосовувати засвоєний матеріал на практиці.

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Апель К.- О.Ситуація людини як етична проблема / К.-О. Апель // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. – С.231-254.
2. Апель К.-О. Етноетика та універсалістська макроетика: суперечність чи доповнювальність / К.-О. Апель // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К.:
3. Апель К.-О. Спрямування англо-американського “комунітаризму” в світлі дискурсивної етики / К.-О. Апель // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. – С. 372-394.
4. Апель К.-О. Дискурсивна етика як політична етика відповідальності в ситуації сучасного світу / К.-О. Апель // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. – С. 395-5. Апель К.-О.Екологічна криза як виклик дискурсивній етиці // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. – С. 413-454.
6. Апель К.-О. Априорі спільноти та основи етики. До проблеми раціонального обґрунтування етики за доби науки / К.-О. Апель // Сучасна зарубіжна філософія. Течії та напрямки. – К.: Ваклер, 1996. – С. 360-421.
7. Апель К.-О. Теория языковых актов и трансцендентальная прагматика языка / К.-О. Апель // Вопросы философии. – 1997, №1.
8. Апель К.-О. Коммуникативное сообщество как трансцендентальная предпосылка социальных наук //Апель К.-О. Трансформация философии. М.: Логос, 2001. – С.193-236.
9. Вебер М. Смысл “свободы от оценки” в социологической и экономической науке //М.Вебер .Избр. произведения. – С.547-601.
10. Вебер М. Политика как призвание и профессия // М.Вебер . Избранные произведения. – С. 644-706.
11. Габермас Ю. Єдність розуму в розмаїтті його голосів // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. – С. 255-286.
12. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. – С. 287-324.
13. Габермас Ю. Мораль і моральність. Чи стосуються гегелівські заперечення Канта також і дискурсивної етики? // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. – С. 325-345.
14. Габермас Ю. Про суб’єкта історії // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. – С. 346-354.
15. Габермас Ю. Філософський дискурс модерну./ Ю Габермас / – К.: Четверта хвиля, 2001. – 424 с.
16. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості. ./ Ю Габермас / – Львів: Літопис, 2000. – 218 с.
17. Гадамер Г.– Г. Істина і метод: Основи філософської герменевтики / Г.Гадамер/. -Т.1. – К.:Юніверс, 2000. – С.247-284.
18. Гайденок П.П., Давыдов Ю.Н. История и рациональность. Социология М.Вебера и веберовский ренессанс/ П.П.Гайденок, Ю.Н.Давыдов / – М.:Политиздат, 1991. – 366 с.
19. Гьосле В. Трансцендентальна прагматика як фіхтеанство інтерсуб’єктивності / В.Гьосле // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. – С. 455-478.
20. Гьосле Вікторіо. Практична філософія в сучасному світі (переклад з німецької, примітки та післямова А.Єрмоленка). – Київ: Лібра, 2003. – 250 с.
21. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія / А.М.Єрмоленко /. – К.:Лібра, 1999. – 422 с.
22. Єрмоленко А.М. Структурні зміни українського етосу як комунікативний чинник

- національної ідеї / А.М.Єрмоленко // Національна ідея і соціальні трансформації в Україні. – Київ: Український центр духовної культури, 2005. – С. 26-54.
23. Єрмоленко А.М. Монологічна та дискурс-етична моделі відповідальності у суспільстві за доби реконструкції / А.М.Єрмоленко // Цінності громадянського суспільства і моральний вибір: український досвід.– К.:Етна-1, 2006.– С.7-20.
24. Єрмоленко А.М. Публічність як чинник громадянського суспільства за доби глобалізації / А.М.Єрмоленко // Громадянське суспільство в Україні за доби глобалізації: ціннісно-нормативне та інституційне забезпечення його розбудови. – К.: Інститут ліберального суспільства, 2007. – С. 91-107.
25. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Г.Йонас/ (Перекл. А.Єрмоленка, В.Єрмоленка, післямова А.Єрмоленка) – К.: Лібра, 2001 р. – 400 с.
26. Кант І. Критика практичного розуму/ І.Кант / Переклад І.Бурківського (Наук.редак.А.Єрмоленка). – К.: Юніверс, 2004. – С.35-38.
27. Кант І. Ответ на вопрос: что такое просвещение? / Кант И / Соч.,т.6. – М.:Мысль,1966. – С.25-35.
28. Кант І. Идея всеобщей истории во всемирно-гражданском плане // Кант И. Соч., т.6. – С.5-24.
- 29.Кант І. К вечному миру // Кант І. Соч. т.6. – С.257-309.
30. Лой А. Патогенез социальных интеграций в постсоветском обществе // Политическая мысль. – № 3, 1997. – С.128-143.
31. Лой А.М. Lernprozess: український досвід // Цінності громадянського суспільства і моральний вибір: український досвід. – К.:Етна-1, 2006.– С.21-35.
32. Ситниченко Л.А. Першоджерела комунікативної філософії. / Л.А.Ситниченко . – К., 1996.
33. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность: Лекции интервью. / Ю.Хабермас/ Москва, апр., 1989 г., М.: “КАМІ”, 1992.– 175 с.
34. Хабермас Ю. Понятие индивидуальности // Вопросы философии. – 1989 – №2. с.35-40.
35. Хабермас Ю. Хайдеггер: творчество и мировоззрение // Историко–философский ежегодник. 1989. – М.,1989. – С.327-353.
36. Хабермас Ю. Модерн – незавершенный проект//Вопросы философии,1992, № 4.-С.40-52.
37. Хабермас Ю. Познание и интерес //Филос. науки. – 1990. – № 1.– С.88–99.
38. Хабермас Ю. Теория коммуникативного действия (пер. Тура М.Г.). Філософські студії Київського університету. Філософський альманах. Вип. 2. К.: К.У., 1997. – С.87-144.
39. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие / Ю.Хабермас – Спб: Наука, 2000. – 379 с.
40. Хабермас Ю. Вовлечение другого. Очерки политической теории / Ю.Хабермас. – Спб. Наука, 2001. – 417 с.
41. Хабермас Ю. Будущее человеческой природы. На пути к либеральной евгенике. / Ю.Хабермас / – М., 2002. – С.11-26.
42. Хёсле В. Гении философии нового времени. – М. “Камі”, 1992.– 224 с.
43. Хёсле В. Абсолютный рационализм и современный кризис//Вопросы философии. – 1990. № 11. – С.107-113.
44. Хёсле В. Философия и экология./ В.Хесле / – М.: Изд. “Камі”, 1994. – 190 с.

Дослідження:

45. Буржуазная социология на исходе XX века: Критика новейших тенденций. – М.: Наука, 1986. – 278 с.
- 46.Бочковський І.О. Наука про націю // Матеріали до розвитку суспільно–політичної думки в

- Україні XIX–XX ст. Брюссель; Мюнхен; Лондон; Нью–Йорк; Торонто, 1977.
46. Бубер М. Я и Ты. / М.Бубер / – М.:Высшая школа, 1993. – 175 с.
47. Вебер М. “Объективность” социально–научного и социально–политического познания // Вебер М. Избр. произведения.– М.:Прогресс, 1990. – С.345-415.
48. Вельш В. Наш постмодерний модерн./ В.Вельш / – К.:Альтерпрес, 2004. – 327 с.
49. Гусейнов А.А. Этика ненасилия // Вопросы философии. – 1992, № 3. – С.72-82.
50. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности: Пер. с англ. и франц./Сост.Василенко Л.И., Ермолаевой В.Е.; введ. ст.Шрейдера Ю.А. – М.:Прогресс, 1990. – 495 с.
51. Глюксман А. Новая этика: солидарность “потрясенных” (интервью) // Вопросы философии. – 1991. № 3. – С.84–90.
52. Денежкин А. “Фактичность и значимость” Ю.Хабермаса: новые исследования по теории права и демократического правового государства // Ю.Хабермас. Демократия. Разум. Нравственность.– С.181-207.
53. Ермоленко А.Н. Этика ответственности и социальное бытие человека (современная немецкая практическая философия). / А.Н.Ермоленко – Киев:Наукова думка, 1994. – 200 с.
- 54.Єрмоленко А.М. Попередні зауваги про трансцендентальну прагматику // Філософська та соціологічна думка, 1992, №2. – С.64-71.
- 55.Єрмоленко А. М. Матеріальна етика цінностей і формальна етика норм // Етос і мораль у сучасному світі. – К.: ПАРАПАН, 2004. – С. 7-39.
- 56.Єрмоленко А.М. Екологічна етика: проблеми обґрунтування // Практична філософія, 2003, №№ 2-3. – С.190-200; С.133-148.
- 57.Єрмоленко А.М. Етика дискурсу Карла-Отто Апеля у контексті українського суспільства за доби модернізації // Філософська думка. №5, 2007. – С.104-124.
- 58.Єрмоленко А.М. Філософувати дискурсом. Практична філософія Дитриха Бюлера та Берлінська етика дискурсу // Філософська думка. – 2007, № 1. – С.107-116.
- 59.Єрмоленко В.А. Модерн та антимодерн: новий початок століття // Громадянське суспільство в Україні за доби глобалізації: ціннісно-нормативне та інституційне забезпечення його розбудови. – К.: Інститут ліберального суспільства, 2007. – С.247-255.
- 60.Етика і політика: Проблеми взаємозв’язку. – К.: “Стилос”, 2001. – 216 с.
- 61.Клепиков А. Zoon Politicon вчиться говорить: політичний дискурс в посткомуністичній Україні // Політична думка. – 1994, № 3. – С.24-30.
- 62.Кульчицький О. Риси характерології українського народу// Енциклопедія українознавства.т.1, ч. II, Мюнхен–Нью–Йорк, 1949.
- 63.Ленк Г. Моральні кодекси – поміж гарною видимістю і “тяжкою” повсякденною реальністю // Магістеріум: історико-філософські студії. Вип.І,К:НАУКМА, 1998. – С.127-135.
- 64.Ленк Х. Ответственность в технике, за технику, с помощью техники/ Х.Ленк /Философия технки в ФРГ / Пер. с нем. и англ. Состав. и предисл. Ц.Г.Арзаканяна и В.Г.Горохова. – М.: Прогресс, 1989. – С.162-171.
- 65.Липинський В. Листи до братів-хліборобів про ідею і організацію українського монархізму. Писані 1919-1920 р. / В.Липинський / Відень, 1926.
- 66.Лук М.І. Етичні ідеї у філософії України другої половини XIX – початку XX століття. / М.І.Лук /– К.:Наукова думка, 1993. – 150 с.
- 67.Мірчук І. Світогляд українського народу (Спроба характеристики) / І.Мірчук /. – Прага, 1942.
- 68.Мид Дж. Интернализированные другие и самость // Американская социологическая мысль: Тексты (под редакцией В.И.Добренькова). – М.:Изд-во МГУ, 1994. – С.224-227.
- 69.Мотрошилова Н.С. О лекциях Ю.Хабермаса в Москве и об основных понятиях его концепции // Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность: Лекции и интервью, Москва, апр., 1989. – М.: “КАМІ”, 1992.– С.115-174.
- 70.Назаретян А.П. Историческая эволюция морали: прогресс или регресс? // Вопросы философии. – 1992, № 3. – С.82-94.

71. Ситниченко Л.А. Доля новітньої німецької філософії інтерсуб'єктивності: між життєвим світом та абсолютним розумом // Ціннісні орієнтації (Аналіз соціально-філософських концепцій Заходу 80-90-х років). – К.: Наукова думка, 1995. – С.75-109.
72. Соболь О.М., Ермоленко А.Н. “Неоконсервативная революция”: лозунги и реальность. – К.: Политиздат Украины, 1990. – 189 с.
73. Сутор Б. Малая политическая этика / Б.Сутор / Политическая и экономическая этика / Пер. с неме. С.Курбатовой, К.Костюка. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2001. – С.29-84.
74. Тур М.Г. Некласичні моделі легітимації соціальних інститутів. / М.Г.Тур / – К.: Парапан, 2006. – С.112-181.
75. Українська душа. – Нью-Йорк, Торонто: Ключі. – 1956.
76. Утопия и утопическое мышление. Антология зарубежной литературы (Под общей редакцией Чаликовой В.А.). – М.: Прогресс, 1991. – 404 с. Ч.2. Утопия в истории социальных идей. – С.113-133.
77. Фукуяма Ф. Конец истории // Вопросы философии, 1990, № 3. – С.134-148.
78. Хайек Ф.А. фон. Пагубная самонадеянность: Ошибки социализма. / Ф.А.Хаек – М.: Новости, 1992. – 302 с.
79. Хаймоне Ж.-М. Хабермас и Батай // Танатография Эроса: Жорж Батай и французская мысль середины XX века. / Ж.М. Хаймоне, М.Хабермас /, – С.-Пб.: МИФРИЛ, 1994. – С.193-220.
80. Хёффе О. Плюрализм и толерантность: к легитимации в современном мире // Философские науки, 1991, № 12. – С.16-28.
81. Хоман К., Бломе-Дрез Ф. Экономическая и предпринимательская этика // Политическая и экономическая этика / Пер. с неме. С.Курбатовой, К.Костюка. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2001. – С.187-231.
82. Цимбалістий Б. Родина : душа народу. / Б.Цимбалістий // Українська душа. – Нью-Йорк, Торонто: “Ключі”, 1956.
83. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський / . – К., 1992.
84. Швейцер А. Благоговение перед жизнью / А.Швейцер./ – М.: Прогресс, 1992. – 572 с.

В програмі використані переклади першоджерел, підручники та методична література доктора філософських наук А.М.Єрмоленка